

Om livet og menneskene
på
Råmosegård og Dalstrup

Et interview med
forhenværende forstanderinde,
Inger Bloch

*Inger Bloch,
Råmosegårds
(og senere også
Dalstrup og
Flintebjergs)
forstander-
inde, fra
1970-1992.*

strøg af komik:

– Vi havde også én (patient), som de lagde i bælte hver nat, og jeg sagde: „Hvorfor skal hun ligge i bælte –“ „Jamen altså, hun var så og så farlig, og hun havde overfaldet én for 30 år siden.“ ... men hun kom også selv og sagde: „Nu skal jeg i bælte.“ Jo, jo, det var indgroet. Så kom hun en dag og så siger hun til mig: „Hva', kan jeg komme med på udflugten –“ Det var sådan en årlig udflugt, en stor udflugt. ... Så kom hun så: „Kan jeg ikke komme med –“ „Jahh, frk. V., det ved jeg sørme ikke, fordi de siger jo, at du overfalder folk.“ „Ja“, sagde hun, „det ved jeg godt, de siger, men det kan jeg jo lade være med.“ Nå, men det var fint nok. „Kan vi have en aftale om det –“ Ja, det kunne vi godt. Og så siger jeg så: „Så er der et andet problem, det er, at du hele tiden vil knæle og bede“, sådan helt på muslimsk vis, „det kan vi ikke have, når vi er ude at spise fint: Folk synes jo det er mærkeligt.“ Så kigger hun på mig: „Det kan jeg jo også lade være med så.“ „Nå, men –“ siger jeg, „vi laver så en aftale om, at du kommer med, og så lader du være med det der.“ Ja, det var en aftale. Meget velbegavet dame. Og vi var på den her udflugt, som varer en hel dag, og kom hjem – og der var ikke sket spor, hun var eksemplarisk hele vejen. Indtil vi kom ind i gården, så knælede hun ned i vandpytten.

... Jo, men det siger også en hel masse ting om ... Hvis man havde haft nogle flere midler at arbejde med, noget mere personale, hvor meget man kunne have arbejdet med dem. For når hun kunne beherske det der, så var det jo ikke så galt, vel –!

Kvinderne på Råmosegård fik stort set heller aldrig besøg af deres familie, fortæller Inger Bloch. De blev simpelthen løjet døde af familien. Et forsøg fra Inger Blochs side på at finde frem til og kontakte eventuelle pårørende til kvinderne i sikker forvisning om, at kvinderne ville få gavn og glæde af at blive genforenet og dermed på ny være en del af en familie, blev øjeblikkeligt afblæst af den daværende overlæge Erik Strömngren.

Man stod tidligt op på stuerne, kl. 7 skulle man være vasket og klar – helt på sygehusmaner. Til gengæld gik man så også tidligt i seng, omkring kl. 21. For at gøre plejen tids- og ressourcibesparende, kørte det hele efter den samme melodi : ingen undtagelser, ren kadaverdisciplin. Generelt var der da også mangel på personale, på plejere og sygeplejersker, derfor måtte man spæde op med ufaglært personale:

– Altså, da jeg startede derude (Råmosegård) i 1968, da var der næsten ikke faguddannet personale. Der var et par sygeplejersker, 3, tror jeg det var, som var afdelingsledere. Så var der en enkelt plejer, det var faktisk, hvad der var derude til 119 patienter. Resten var ufaglært.

Jeg vil sige om det personale, som var der, at det var nogle velmenende kvinder, som passede de her patienter, jeg havde nær sagt, som hvis det havde været deres egne børn. Tog sig meget af dem og gav dem megen omsorg; men –

Og Inger Bloch fortæller videre om det ufaglærte kvindelige personale, der netop som oftest selv kom fra egnen omkring Råmosegård:

– Ja, de var jo gift med omegnens bønder, og derfor var der en stor omsorg: Det var sådan smålandbrugskonere, og de vidste, at uanset om det var juleaften, eller det var søndag formiddag, så skulle bedriften altså passes ... og det skulle beboerne altså også. Så der var en høj mødepligt og stor ansvarsfølelse, stor kærlighed til beboerne.

Forholdet mellem personalet og beboerne mandede dog aldrig ud i egentlige venskaber – forholdet forblev et på det nærmeste voksen-barn forhold. Man forsøgte, så vidt det var muligt, at undgå vold og egentlig tvang overfor kvinderne – det var uacceptabelt. På den anden side ville man heller ikke acceptere, at patienterne udviste aggressiv og voldsom adfærd. Gjorde de det, blev

de flyttet til Psykiatrisk Hospital i Risskov. Senere blev de så flyttet tilbage igen – når de atter mentalt var kommet ind i smult vande.

**Om kvindernes beskæftigelse og basaren –
„Den brune kuffert“.**

Patienterne arbejdede eller beskæftigedes med håndarbejde, lidt køkken- eller havearbejde; typisk et par timer om formiddagen og et par timer om eftermiddagen. Og så længe hun kan huske, havde der været tradition for at afholde en basar hen under jul, hvor man trakterede de besøgende, fortæller Inger Bloch. Man begyndte sandsynligvis med disse julebasarer på Råmosegård på samme tid som på Dalstrup, nemlig omkring 1961-62. På spørgsmålet om kvaliteten på de fremstillede genstande, svarer Inger Bloch:

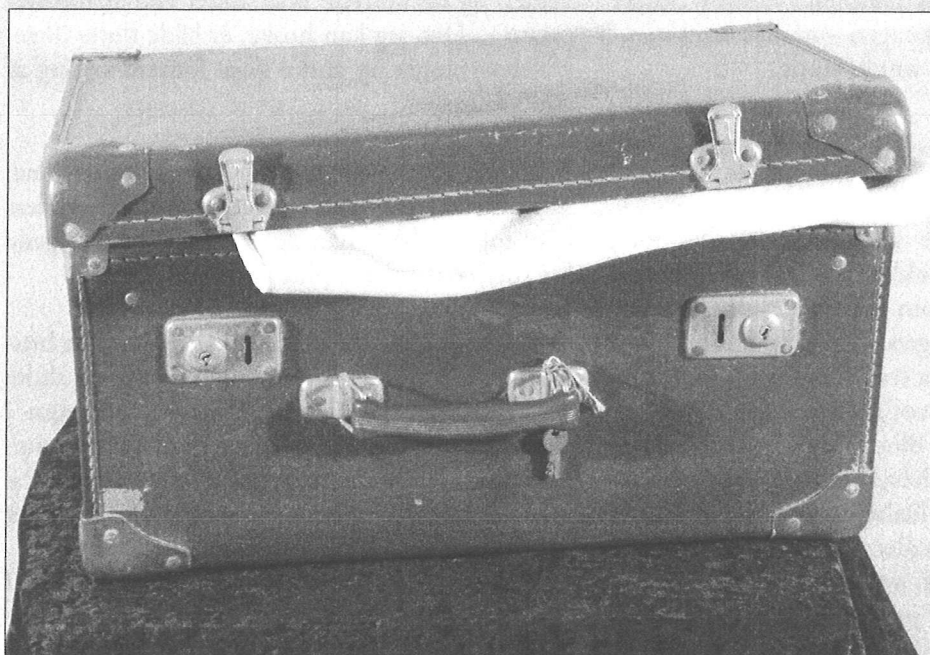
– Ja, for de kunne jo godt lave pæne håndar-

bejder, og de kostede ikke andet end materialeprisen ... Det, jeg kan huske, er både flotte duge, hedebosyninger og andre slags fornem syning af god kvalitet.

Beboerne kunne selvfølgelig selv købe tingene, men det var der ikke mange, der gjorde. Ellers kom folk fra både nær og fjern og købte tingene for „materialeprisen, plus lidt mere –“.

Det er netop i denne sammenhæng, at „Den brune Kuffert“ hører hjemme. Den gamle og slidte kuffert tilfaldt Psykiatrisk Historisk Museum i Risskov, dengang Råmosegård blev afviklet som plejehjem. Kufferten, som har tilhørt en patient – men hvem vides ikke – indeholdt blandt andet 129 hækleprøver og 2 knipleprøver.

I det følgende fortæller Gyda Nielsen, leder af Gallo Skolen i Århus, historien om den brune kuffert:

*Den brune kuffert.
En patientkuffert
der fandtes i
Museets samling.
Indholdet bestod af
en samling hækle-
mønstre og hækle-
og knipleprøver.*

Den brune kuffert

Blandt de mange fine ting, Psykiatrisk Hospitals Museumsafdeling har modtaget fra Råmosegård, var også en brun kuffert med et spændende indhold. Kufferten lå sammen med bl.a. en del væveredskaber, kniplemønstre og gammel julepynt i et ubenyttet værelse. Ved første øjekast ser indholdet ud til at være værdiløst, men en tilfældig roden rundt i det fik undertegnede på andre tanker.

Det var en samling hæblemønstre fra bl.a. „Illustreret Familiejournal“, årgang 38-45, svarende til perioden fra 1915 til 1922. Blandt udklippene var også mønstre fra andre blade, måske tidligere end 1915, men på grund af udklipningen, der er uden dateringer, er det ikke muligt umiddelbart at tidsfæste det nærmere. Ud over mønstrene, hvoraf en del har medfølgende opskrifter, lå også adskillige blå A4-sider med mange små, fastklæbede hækleprøver.

For en håndarbejdsinteresseret er denne kufferts indhold en guldgrube, og dens historie venter på at blive fortalt. Her skal kun peges på, hvad der f.eks. venter den, der vil fordybe sig i blonderne. Det spændende ved kuffertens indhold er den tekstilhistorie, den fortæller. Et nærmere eftersyn med hjælp af faglig fordybelse, fantasi og efterforskning kan fortælle meget om „hækler-sken“ og hendes tid.

I kufferten var:

- 129 hækleprøver
- 2 knipleprøver
- 147 hæblemønstre
(udklip fra blade)
- 1 strikkeopskrift
- 1 foto af en orkisblonde

Hækleprøverne giver eksempler på forskellige mønstre, teknikker, kvalitet, trådtykkelse, færdighed m.v. Uden nærmere fordybelse kan blonderne inddeles i følgende hovedgrupper:

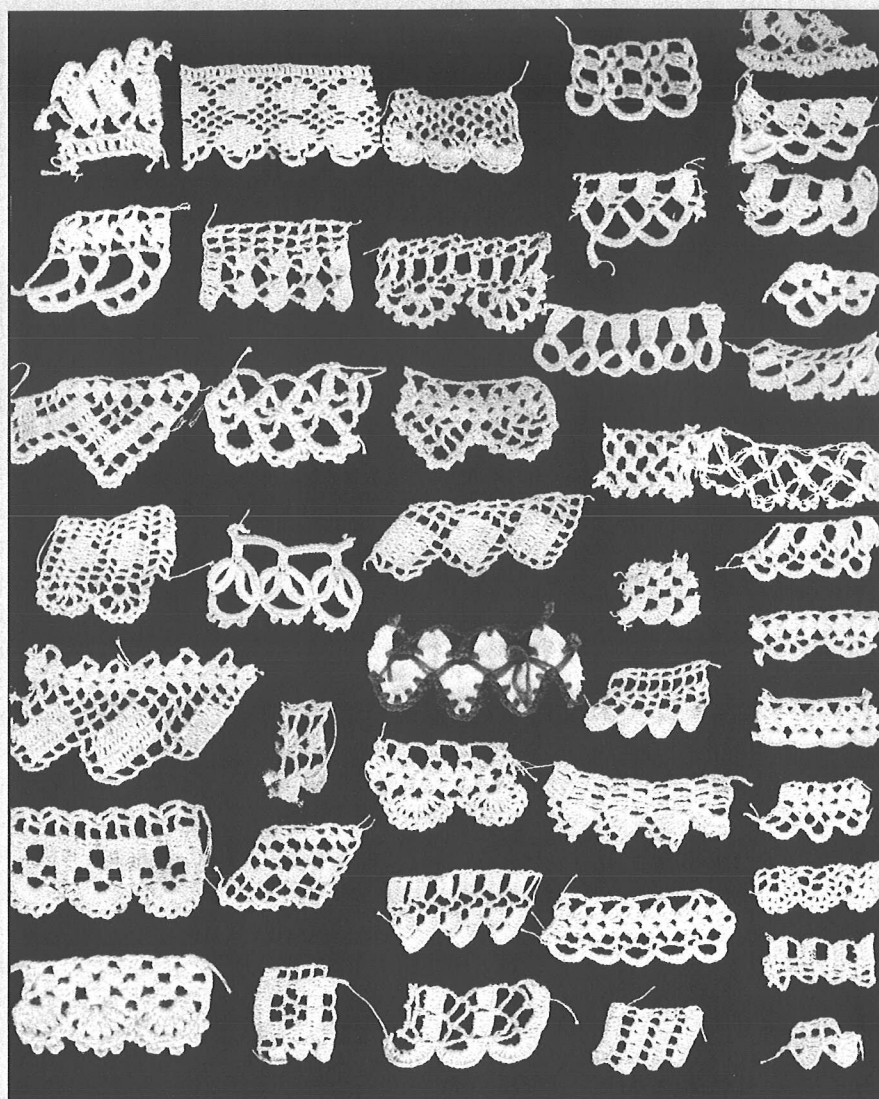
- blondegækling
- filethækling
- nethækling
- lidsehækling
- båndhækling

Disse grupper kan igen underdeles i mange specifikke teknikker og detaljer.

Hækling

Hækling stammer fra Orienten. Den frie hækling menes at være kommet til Europa fra Arabien og findes i folkekunsten på Balkan. Først i det 19. århundrede har hæklingen udviklet sig i alle de forskellige teknikker, vi kender i dag. I begyndelsen af det 20. århundrede blev det meget

*Eksempler på blonderarke-
ne som de blev fundet i
kufferten.*

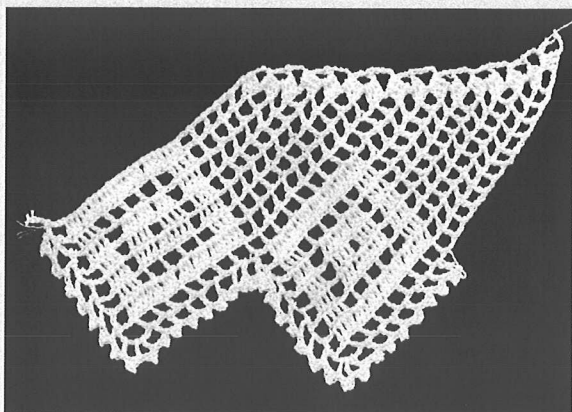
populært, og fra fotos m.v. kan man se, hvor udbredt det har været som udsmykningsdetaljer i hjemmet og på beklædningen.

I begyndelsen af 1900-tallet blev hækling især brugt til beklædning som f.eks. børnelinned, damechemiser, damebenklæder og dameunderliv, men også til udsmykning af bluser, forklæder, kraver, manchetter samt som mellemværk i sengelinned, til trækgardiner, blonder til køkkenhylder, lyseduge, flakoner, tæpper, puder o.m.a. Den hurtige og billigere teknik muliggjorde, at det kunne blive flere menneskers eje, og billeder fra den tid viser da også, at hjem og beklædning var overdådigt udsmykket med „hæklerier“.

Hækleprøverne fra Råmosegård og deres historie

De mange hækleprøver viser mangfoldighed i teknik og udførelse og pirrer fantasien til at finde tilbage til, hvordan mønstre og teknikker er opstået.

Igennem tekstilfund fra bl.a. bronzealderen, jernalderen, middelalderen og videre frem til i dag kan man følge opfindsomhed, inspiration og genialitet i de kreative processer. Nogle er affødt af daglig nødvendighed, andre mere raffinerede ud fra tid og kunstneriske og tekniske færdigheder. Nogle teknikker er det umuligt at forstå oprindelsen til, som f.eks. vævebrikkerne fra bronzealderen. En vævebrik er en firkantet (ca.

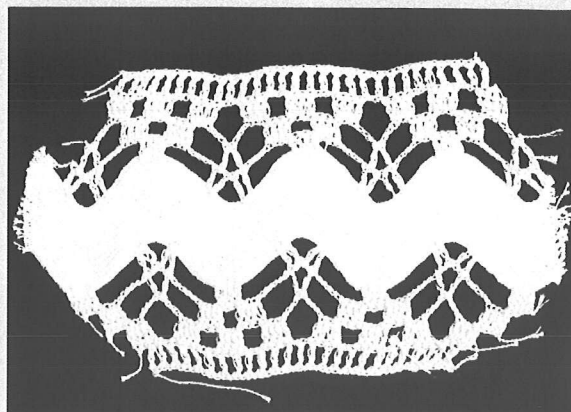

Eksempel på filethækling.

7x7 cm.) tynd træplade med et hul i hvert hjørne. Ved brug af en særlig opsætning med tråde kan der fremstilles fine vævede bånd og afslutninger på vævede stoffer, der har udviklet sig til fodvæve, båndvæve, vævehjælp osv., men hvordan opstod idéen? –

„Nød lærer nøgen kvinde at spinde,“ siger vi. Et eksempel på det er Leonora Christina. Fra hendes „Jammers Minde“ ved vi: „Hun spandt paa Haandteen en god Del, og jeg lavede Væv saaledes paa en Stol, jeg lagde neder paa Bordet, bandt den ene Bom med Baand og Snorer, jeg selv havde gjort, saaledes, at naar Trappedøren blev sat Nøglen udi, saa kunne jeg med ett Drag løse min Væv og fra den anden Bom løs, som var bundet til mit Liv, og alting lagt bort, forend min inderste Dør blev oplukt. Jeg gjorde mig og et Spield – før havde jeg Søller – , saa vævede jeg allene; havde og faaet en ret Vævkam, saa vi vare ret flittige, hver i sit Arbejde.“

Disse to eksempler på historiske tilbageblik og opfindsomhed nævnes for at gøre opmærksom på, at for den, der fordyber sig i en analyse og

Eksempel på lidse-hækling.

forskning af de 129 hækleprøver, venter der en oplevelse. En umiddelbar formodning er, at prøverne viser opfindsomhed med hensyn til at efterligne dyre, langsommelige teknikker. Prøverne med håndhækling og lidsehækling er nok de mest spændende, men også en gennemgang i mønstroprindelse vil fortælle om sindbilleder, der er ældgamle.

Hvem prøverne og samlingen har tilhørt, ved man ikke på nuværende tidspunkt, men de afspejler en tekstilhistorisk periode, som der endnu ikke er skrevet meget om. Blonderne er derfor en guldgrube for tekstilhistorien.

Den lille, fine samling blonder bør derfor ved lejlighed studeres nærmere og sættes ind i en håndarbejds- og kulturhistorisk sammenhæng til oplysning for eftertiden.

Gyda Nielsen

Referencer:

Berlingske Håndarbejdsbog, bd. 1-3

Berlingske Forlag 1950.

Leonora Christina: Jammers Minde, s. 134-35, Gyldendal 1964.

Efterhånden, og lige så langsomt, blev kvaliteten af håndarbejdet, fremstillet på Råmosegård, dårligere og dårligere. Grunden til denne kvalitetsforringelse, mener Inger Bloch at finde i nye „patientgenerationer“, og i forlængelse af disse, en ny holdning til det at være sindslidende:

– Ja, og så kom der også den holdning, at: „Jeg er syg, jeg vil ikke arbejde“. „Jeg er syg, jeg skal have behandling, jeg skal ikke arbejde“. Hvorimod da jeg kom der, da var det en selvfølge, at alle arbejdede, man kunne ikke lade være med at arbejde, det skulle man jo. Det havde de lært her, og mange af dem havde været på arbejdsanstalt – de kunne ikke holde arbejde, så kom de på sådan en arbejdsanstalt. Det skulle man simpelthen, og de havde også arbejdet, fra de var børn, så det kunne man ikke lade være med. Men så kom der henad 1970-80'erne nogle grupper, der slet ikke havde prøvet alt det der, og heller ikke ville. Kunne heller ikke.

I slutningen af 1980'erne, mener Inger Bloch at kunne erindre, gik traditionen med julebasaren i sig selv. Antallet af kvinder, der mestrede denne form for håndarbejde, var simpelthen for lille.

1987 – „den store revolution“

Selvom der på sin vis ikke var nogen, der blev helbredt på Råmosegård, var der var mange, der fik det meget bedre. Så meget bedre, at mange ville have kunnet klaret sig under mindre indgribende forhold. Men kommunerne ville ikke have patienterne, man var ganske enkelt ikke interesseret i dem: Kvinderne henlå så at sige gratis på Råmosegård. Men efter 1987 tog man skeen over i den anden hånd – nu skulle kommunerne selv til at betale for kvinderne på Råmosegård. Denne kendsgerning fik kommunerne til at blive lydøre overfor andre mulige anbringelser af beboerne i hjemkommunen, f.eks. i en lille lejlighed eller i et kollektiv. Der var penge at spare for kommunen, og nye arbejdspladser i udsigt.

Derimod var Psykiatrisk Hospital i Risskov ikke helt trygt ved disse nye tider, og Inger Bloch ridser fronterne op på følgende måde:

– Jamen, der var sådan en nedarvet holdning (blandt Hospitalets overlæger) om, når man var sindssyg og havde været det hele livet, så skulle man fredes, og blive ved med at være fredet.

Hvorimod socialektoren sagde: „Vi opbevarer ikke folk, vi hjælper dem til at klare sig bedre, og når de kan det, så skal de videre til noget andet.“ Der var faktisk et stort brud med traditionen dér, også for vores beboere – for de blev ret så forskrækkede, de havde altid fået at vide, at de skulle være der på livstid, og nu var der pludselig kommet andre boller på suppen: Man kunne risikere at blive udskrevet!

Man sendte naturligvis ikke alle over en kam hjem eller i kollektiver, men tog hensyn til alder og graden af hospitalisering. Men man forsøgte dog systematisk at vække og ægge til selvstændighed og interesse i livet uden for murene. Og alt i alt konkluderer Inger Bloch:

– Ja, det var ren opbevaring (før 1987). Så for mig at se var det en utrolig god ting, at det blev overført til socialektoren. Der skete så også det, at der blev taget initiativ til at bygge mange af de store sovesale om til mindre rum. Det blev ikke enestuer alt sammen, men det blev 2-, 3- og 4-sengsstuer – og det var en kolossal forandring fra de her kæmpe sovesale.

Før 1987 var afdelingerne lukkede, og man havde kun adgang til en have, der så til gengæld var omgivet af et højt hegn. Men ikke sjældent forsøgte man at rømme feltet:

– Ja, ja. Ork, jeg har da været ude at lede efter patienter – mange gange.

„Over hegnet og så af sted?“

– Ja, hen over markerne. Ork jo, ude med politihunde og politi og søge, ja, ja, efterlysning i radioen og sådan, ork jo. –

Og så, efter en mindre overgangsperiode, lukkede man op. Alle afdelinger åbnede de fordums kronisk låste døre, end ikke en enkelt lukket afdeling måtte man beholde. Og hvad skete der så – Med så mange flugtforsøg gennem tiden og med de lukkede døre in mente:

– Jamen, det var så sjovt, fordi man troede ikke herinde fra (Psykiatrisk Hospital i Risskov), lægerne troede ikke, at det overhovedet kunne lade sig gøre. De regnede med, at inden middag var huset tomt. Men der skete jo ikke en pind. Der skete jo ingenting.

Omkring familieplejen

På det tidspunkt hvor Inger Bloch begyndte på Råmosegård i 1968, var der nogle og tredive anbragt i familiepleje i omegnen af Råmosegård; men...

– det var ikke god latin at starte nye pladser, så ...

På spørgsmålet om, hvorfor man ikke tillod at oprette flere familieplejepladser rundt omkring Råmosegård, svarer Inger Bloch:

– På det tidspunkt der, syntes man, at det var synd for patienterne. De skulle have hospitalsbehandling, de skulle ikke sådan ud og være tyende rundt omkring. Og de blev en slags tyende.

... når jeg var rundt, jeg må da indrømme, at den første gang, jeg var rundt, da var jeg ret chokeret ... Men jeg fandt så ud af, at de boede lige så godt eller lige så dårligt som dem, der havde dem i pleje. Det var små landbrug med dårligt isolerede stuehuse og ingen varme på værelserne osv. Sådan var det jo. Der var ingen faciliteter dengang ... men altså, det var ikke ringere for patienterne, end det var for landbofamilien selv. Jeg har aldrig haft indtryk af, at de (familieplejepatienterne) blev dårligere behandlet, men, det var da småt, det var det.

Forstanderindens og den praktiserende læges uanmeldte besøg var ildesete af plejefamilierne: Man opfattede det, med rette, som et skeptisk kontrolbesøg: Hvordan så deres tøj ud, var de rene og ordentlige, hvordan så deres værelser ud, var der ryddeligt og rent – Og man yndede ikke at få anmærkninger i den lille familieplejebog, der fulgte patienterne. Men, som Inger Bloch stille anfører: Der skulle altså også meget til før der vankede en anmærkning.

Familieplejepatienterne var på det tidspunkt altovervejende ældre, og de havde været i familien i mange år. De kunne kun udrette lidt husligt og praktisk arbejde. På spørgsmålet, om de blev accepteret inden for plejefamilien, svarer Inger Bloch:

– Både ja og nej. Altså, de blev accepteret, fordi de skulle være der, og man fik penge for at have dem. Men stadigvæk det hér menneskesyn, hvor man kiggede ned på dem ... Jo, når man spurgte om de gerne ville derfra, så ville de jo ikke det, nej. Og de gange, hvor der var dødsfald i famili-

en, hvor man var nødt til at tage dem fra, det var ikke nogen lykke, det var det ikke.

Men egnens befolkning var selvsagt vant til at omgås de sindssyge familieplejepatienter: Da familieplejeinstitutionen var på sit højeste i 1940'erne, var der omkring 176 personer i familiepleje, og det offentlige hverdagsliv og bybilledet i og omkring Tirstrup blev farvet af det.

Når alt kommer til alt må Inger Bloch nok drage en mere negativ slutkonklusion på familieplejen:

– Jeg mente jo nok, at der var for meget opbevaring i det, og der skulle tjenes på det. Nej, jeg synes ikke, at der var kvalitet nok i det, og det var altså små landbofamilier: Du kunne ikke stille større krav til dem, det kunne du ikke.

Selve beslutningen om at afvikle familieplejen blev sandsynligvis stiltiende truffet af overlægerne i Risskov.

Kun én familieplejeplads fik Inger Bloch lov til at oprette, mens hun var forstanderinde på Råmosegård. Men afviklingen skete selvfølgelig glidende, nærmest ved naturlig afgang. Enten døde patienten, eller også døde én i plejefamilien, så familien ikke mere kunne overkomme at passe patienten.

Råmosegård og Dalstrup – forskelle og ligheder

Som fællesforstanderinde for både Dalstrup, Flintebjerg og Råmosegård gennem 9 år, har Inger Bloch oplevet og følt en endog meget stor forskel mellem specielt Dalstrup Plejehjemmet og Råmosegård Plejehjemmet. På Dalstrup var der, som nævnt, indtil 1980 kun mandlige beboere, mens Råmosegård som bekendt kun husede kvinder indtil 1980. Delvis som konsekvens af dette forhold var plejerne på Dalstrup overvejende mænd, mens personalet på Råmosegård mest bestod af kvinder. Med tiden havde der så, måske af tilfældige årsager, dannet sig en bestemt slags kultur, en mere barsk og rå måde at behandle hinanden og patienterne på.

Inger Bloch oplevede netop, at en del af plejerne på Dalstrup var hårde ved beboerne. Der herskede således til tider en hård og nedgørende tone. Kadaverdisciplin, kæft, trit og retning, med tilhørende „bunke- eller seriepleje“, hvor man stod på rad og række og skulle ind og vaskes. Men

selvfølgelig var der også velmenende og gode plejere indimellem.

Plejerne på Dalstrup var som oftest bønderkarle fra omegnen – uden den helt store uddannelse, uden de store ambitioner – det var et job født mere ud af gold økonomisk nødvendighed end ud af et samaritansk kald.

Der var dog også en anden forskel: Dalstrup var nemlig meget mere et samfund i samfundet, netop fordi plejerne, til forskel fra Råmosegård, boede derude. Til syvende og sidst ser Inger Bloch den store forskel mellem Dalstrup og Råmosegård ligge i forskellen på de to plejehjems menneskesyn:

– Som jeg allerede har sagt, var der, på Råmosegård, meget ikke-faglært personale med hjertet på det rette sted, men hvor det ikke altid var lige godt, det de gjorde, fordi man ikke havde indsigten i sindslidelser – og det er meget vigtigt, at man forstår, hvorfor man gør tingene. Der var hjertelum, men nok ikke den store faglighed, og der var ikke lejligheder, ikke bofaciliteter til personalet: Og det gør altså en kæmpe forskel. På Dalstrup havde man en række plejeboliger, man havde en gartnerbolig, og man havde økonoma- og forstanderbolig. Jamen, der boede en forfærdelig masse lige i en klynge dér, og det medførte så også, at man kunne dyrke intrigerne i arbejdstiden, og også uden for arbejdstiden, for man var der hele tiden. Men der gik også sådan noget herremandsvælde i det – der gik herrementalitet i det.

Der herskede således en regulær magtkamp ude på Dalstrup Plejehjem. Dårligt arbejdsklima, forstandere med private problemer og deraf følgende stort gennemtræk af forstandere. Da Inger Bloch i 1983 blev udnævnt til fællesforstander, måtte hun derfor kæmpe en indædt kamp ude på Dalstrup Plejehjem for at få orden i tingene igen.

Og efter Dalstrup og Råmosegård –

På det seneste er man godt i gang med at afvikle det sidste af de oprindeligt tre psykiatriske plejehjem, nemlig Flintebjerg Centeret i Randers. Det store hus er nu solgt til en boligforening. Der er således kun 10 pladser tilbage af de oprindelige. Og sådan som Inger Bloch ser det, går udviklingen inden for psykiatrien i retning af at afvikle selve socialpsykiatrien, idet hjemkommunerne nu i tiltagende grad overtager plejen og bostøtteordningerne. På spørgsmålet om denne ordning er af det gode, svarer Inger Bloch afslutningsvis:

– Både ja og nej. Der er ingen tvivl om, at det er en god ting, at kommunerne får ansvaret for alle de borgere, der har brug for hjælp. Men der er heller ingen tvivl om, at det ikke er alle kommuner, der gør det lige godt. Så der vil gå nogle år, før man når en vis standard. Der må vores brugere være prøveklud.

– Men sådan er det jo med alting.

